

727

K 34/93 A Makgato.

P. 1-41*

727

SEP 17 1945

727 AM/8/93

Alice Makgato

MONITOR

K 34/93

EXERCISE BOOK
SKRYFBOEK

1

NAME
NAAM

A. M. M. J.

CLASS
KLAS

SCHOOL
SKOOL

Uitkyk P. School.

Uitkyk P. School

Registered No. 513/31.

"B"

27

Alice Makgato ^{rec. 17.9.45} /

pp. 1-41

K34/93

Pina ya TÔMPANE

Tômpane totompedi mathakolo pedi a bo molete, kxakala thœedi se na bolemê, kxwedi towê, kxwedi towê, wêna o' tšwa kae?. Ke tšwa kae ke kwa malaone, o' yê o' laetsê Seilane, Seilane a tsohêlê keno, kxomo tša Mahlapi di xapilwe, di hapisitšê ke ~~Inšêrêrê~~ tingwa ka nthša pholwana ka hlaba tingwa, ka re ke dipitsi di etla tingwa dilô tša mesitô mehola tingwa, têntê bomma ba ile phe? Tente ba ile xa sehlako, têntê sehlako phala-borwa, têntê phala-borwa a ba Malatši.

Pudi ya phôkô.

Pudi ya phôkô, pudi ya phôkô morêna mo kalabata morêna mo kalabata, o' se rêmê kudu, o' se rêmê kudu

727

K34/93

kabosiu re ya borwa, kabosiu re
ya borwa, tsela tša borwa, tsela tša
borwa mmatta ke sa di xate, mmatta
ke sa di xate. Mohila ke di xatane,
mohla ke di xatane, mmatta khudu
a lalê, mmatta khudu a lalê.

Kolobê tše pedi, kolobê tša pedi di
eme sefatene, di eme sefatene.

Nka tšea thipa, nka tšea thipa ka
di re kxê-kxê-kxêë, ka di re kxe-ka
kxêë. Ka ya ka hwêtsša, ka ya ka
hwêtsša bonku ba eja lewa, bonku
ba eja lewa, ka swataswatêla, ka
swata swatêla le nna ka ja nabô,
le nna ka ja nabô.

Ka dikêlêla, ka dikêlêla le motse
wa lekhwara, le motse wa lekhwara

727

20 15

K34/93

5

Mmathadile

Mmathadile tsela, ngwana wa bo
Ralela tsela, khurumula o' beë fase
Mmathadile tsela, ngwana wa bo
Ralela tsela, mouwe ha ho na selo
moo? khurumula o' beë fase, (10)
Ha ho na selo kamoka.

KUA MOŠE KE ENG?

Kua mošē keng? ke lekobathēbē
lona le diame? le bolaya kxaka,
kxaka le iša phe? le yo fa
Moleme, Moleme ha a di kxaka,
o dya sephothokxo, se phara mo-
hlakxa. Mabēlē ha se dye se
nwa metse fēla, metse a lehlaba.
Thaatha serōpa, serōpa sa pulane,
pulane a monoko, monoko maphara kōpa
kōpa di maphorokwane, Morokolo tsio
'kōwē.

727 4

K34/93

MOKXADI LE TOBOLÊ.

Ho be ho na le mosimanyana, leina la
hê e le Tobolê. O be a e na kxaitšedi,
e le Mokxadi.

Buna ba ba be ba se na ba mmabō
bommabō ba ile ho hwa, ba papaxo
bāta ba tšea mosadi yo mongwê.

Bomme a bōna ba be ba na le
mosimanyana.

Bopapaxo Tobolê ba thōma xo lwala, ba
re mola ba nyaka hwa, ba bitša
Tobolê ba re: "Ke a hwa, byale, ke ke
hwile wēna o tšee lefa laka dikxomo
dinku le dipudi." Ka nnete a hwa.

Bomme'axe he ba bōna xore
Tobolê o etatla ka dikxomo ba thōma
xo ba le bothšeba, ba nyaka ke di ka
ladwa ke nguana wa bōna.

Byala mosadi yo a tsoma xo bolaya
Tobolê, tšatši le lenqwê xe Tobolê a ile

madišang, mmanéaxê e re xo cipea a tšea
boswa bya Tobolê a bo tššela sehlare
kore a re xo dya a hwa. Xe ba dutše
ba apa Mokxadi a ba tluwa.

He dikxomo di boya Mokxadi a kitima
a yo botša tobolê a re: "O se kê wa
ba wa dya boswa bya telô yaho, ba re
ba nyaka ho o belaya?"

He Tobolê a fihla ka hare, a tšea
boswa bya telô tya bana. Bâ mmotšisa ba
re: "Na nka naase o tšea boswa bya
bana?" A fetola a re: "Le bōna ba tlo na
dya boswa byaka ha bo na taba?"

Bytlo ba re xo bōna hore Tobolê o
ba puletše, ba epa molete mo a dulaxo,
ba khupētša ka mapu. Mokxadi a ba
tluwa xe ka apa.

He Tobolê a boya Mokxadi a mmotša
a re: "Ba epile molete mo o dulaxo.
He Tobolê a tsēna, a fihla a susumela
ka hare ha bona, a kxoramētša mokxekolo.

727
6

K34/93

a wēla. He ba mmotsisa hore nka a se a dula madulong ahē, a re: "He ba sutelē hōna kua".

La boraro ba ēpa molete pele ha lešaka hore a wēlē le dikxomo. Mokxadi a ba bōna.

He a boya a mmotša hore ba epile molete pele ha lešaka. Byale a šohlisa dikxomo lešaka, xe bare: "Na nka naase dikxomo di sa tsene ka molomo," a re: "Qowa ke kwaga ho dikelēla."

La bōnē ba apesa Tobolē moruka he a yo ošela hore ba mo kxamē. Mokxa a re: "Moruka o ba nyaka ho o kxama ka wōna".

Bosio a o kola a o apesa ngwana wa bōna, Bosio ba phophola moruka, ba nyaka kxama Tobolē, ba swara wa moruka ba kxama, ba bōna eke ke Tobolē. He bo Haselē ba khumanana ba bolatile ngwana wa bōna.

727

K34/93 7

La bohloho ba nyaka monna ba mmea ka sethokxweng thšemonq, ba re ba ho roma Tobolē xore monna ya a mmolaē, Moxadi a tlwa, a yo botšā Tobolē.

Ka bosio ba roma Tobolē thšemone ka sethokxwene. A bitšā dimpya, a tšea le dithōka. He a fihla sethokxwene a lōka thōka, a petšā ya bobedi, a sa-sametšā dimpya. Tšōna tšā mo lomq tšā mondaya, a khumana monna a na le dithōka, diēpe le maxumō. O be a hwile a tšea se ba beho ba mo rometšē a ya hae.

Ba makala he a boile, he ba ya thšemone ba khumana monna a hwile, ba se sa tseba mo ba ka yaxo hore ba mmolaē.

Ka bosio e e see bosio a bitšā Moxadi wabō a re: "Re ka se bala-yē ke batho re ba lebeletšē, ke

K34/93.

'kxale ba nyako re bolaya, re ba
palēla?" A re yē le naha re upyē re
tewē ke diphōōfōlō tša naha, ho e no
ho bola wa ke batho re ba lebeletšē.

Ba tloha; ba ēta ba e dya dikenywa
le dihlētllwa. He ba e dya Tobolē a
re xo Moxadi: "Dula mo ke a boya
hōna byalō?" Tobolē a tloha le mehletllwa.

Ha tee moxadi a tswa tsa di bōpa
a xoēlela Tobolē a re: "Phak'isa kapela?
byalo Tobolē a boya ba dula fase ba
dya dihlētllwa, tsa ya tla ya ba bolaya.

Byalo bo mmame a Tobolē ba phela
ba eketlile ka hore lekhumu kamoka
e be e le la bōna.

Nonwane ya DIPHŌŌFŌLŌ

Xo be ho na le diphōōfōlō, di be di nyaka
kxoši, Ba kxobaketša malōkō, malōkō a
dutsi a lewa. Ba re: "Ntsha o swanetše

K34/93

727

hore a leté ka hore ke yé mohlolo?"

He ba ile ho tsoma, mokxekolo a
Ha xo nthsa, byale mokxekolo a fa nthsa
föla, nthsa a re möla a tailwe,
mokxekolo a fetsä malökö kamoka.

Ba ho yo tsoma he ba boya ba
re ha nthsa: "Na malökö a kae?"
are: "Mokxekolo wa mesela ye mebedi
o a llé", yaba mokxudu o bolawa ke
kxaba he nthsa a lesitše mokxekolo.

Ba re: "Aka be re letisa phukubye
byé ka hore o rata nama kudu, mo
xongwé a ka re thswaröla yona".

Phukubye a sala, mosexare mokxeko
lo a Ha are: "Ke bo Phukubye na?"
are: "Ke tona koko". Mokxekolo are "Na
ha o tathe dikata ngwana wa ngwanaka
are: "Ke di nyaka xuri, ke di hlöka
xuri". Yaba mokxekolo o töpa malökö.

He ba boya ba botsisa malökö, a
re: "Mokxekolo wa hōna le ka se

727
10

K34/93

mo kxōnē?

Byale ba re mokhudu ke kxalē a
belaēla, byale ho thswanetšē ho sala
yēna naase. Mokhudu a sala.

Mokhudu a loha sesio, mokxekolo a
Ha mosehaye. are: "Ke bo mokhudu
morwa mmatampē." are: "Ke rena
koko". a re: "Xa o tae dikata", are "Ke
di dya yuri ke di hlōka yuri". a taha,
he a taha mokxekolo a tōpa matōkō.

Byalo Mokhudu a re nkē le tsēnē ka
ke loha sesio le se katolosē, mokxekolo a
tsēna, are: "Mokhudu a re: "Nke le re ke
lekanthšē sekhurumēlō koko". Mokxekolo a
re: "Ke katolositšē". Mokhudu a re: "Ka
mo thokō ye"? Mokxekolo a ba a hwa
a re ho hwa Mokhudu a mo nthšā, a
ripa masela, wa ho nōna.

Byalo diphōōfōlō tšā-loya, tšare i "O
Kae mokxekolo" are: "O hohite obene
rena re e bo mokhudu batho ba

X34/93 // 727

ba ntlokwana a puletš'e bo ^{nthsa} mokhudu,
o Hohlile." Ba re: "Mokhudu ha a bolawä."

Mokhudu a re: "Soo a re yeng re
yo mmōna", a re: "Soo", Bare: "He nkabe
o se mmolae re be re tlo ho boloya."

Diphōōfōlō tšare: "Ha mosela o mangi
o kaē", a re: "O be a se na mosela
e be e e wāna o o e tee". Bare: "Mokhu-
du o swanetš'e ho tingwa nama."

Bare re mo sēhēla e nyane hare
a tlē a lahlē.

Ba ja nama ba tima Mokhudu, a
tšea mollō a yo dula kxakala nabōj
bo nthsa bare: "Yena re sa yo bōna
Mokhudu". A khumana mukhudi a re: "Ha
ho byane" a re: "Lere ho byane le utimile
d'nama". Bare: "Re ngwathēlē nama
Mokhudu", a re: "Yaka nama le raka la
ēpēla". Bare: "Xe hare ke a hoha
mmateana mesela mebedi lebelō Mma-
teana". A mo ngwathēla a re: "He o ka

727 12

K34/93

re ho fihla wa apa". He nthsa a fihla
a re mokhudu o dya dinama tša makhu
ra. Ba re: "Wēna o paletšwe ke mokxe-
kolo ka sōna se". Phukubyē a ya ho
mokhudu.

Phukubyē are: "ngwathelē nama", are: "a
se re le ntimile nama". a mo fa.

Phukubyē are: "O ile ho fa nthsa dinama
a fihla a apa". Phukubyē are: "nna ke
ya ho botša nna ke no dihlone ka hore
o ye monyenyane o re thusitše ka nama,
nthsa byalo yēna ka bosilo o apile".

Phukubyē he a tloha mokhudu o be
a nyaka maanō, mokhudu a bōna more
o bokwile, a fula a phutlusa hore fase
ho bē le makxata, ba tlo ye he ba tlo
ba re: "nama e kae"? are: "nna ke
dya more, a ba bontšga.

Bare: "O dya ene, are: "nna ke dya
mere ye". A re: "le re he le edya le
tlohelē kala kxolo ya mošatš.

18 18

K34/93 B. 727

ba Fula ba tlohela kala, ba mo epetše ka moleteng, bosio a tsoha a e fula, a lokela dithapō ka marahone a ntlou.

He ba tsoha ba khumana kala kxolo ya mošatē e e sehō bare: "kala ha e ho". Makhudu a re: "nthšene ke bōnē yo a llehō kala kxolo ya mošatē. Ba mo nthšā.

Byale Makhudu a re ho bōna hore kala kxolo ya mošatē ha ehō a re: "Arinyeng re yo fofa leōpē, yo a llehō kala dithapō di Ho wa".

Ba yo fofa leōpē kamoka, ho rite he ho tla lebaka la ntlou, a re ke a fofa, dithapō tša wa ka marahone. Ba re: "Hlou ke yēna yo a lleho". Ba mmolaya.

Ka maraho ba re re thotha dinama, ba fa makhudu makhudu wa ntlou hore a tswaiē. Tseleng Makhudu are ~~ke~~

"Ka bolaisa, bolaisa ntlou, hore ntlou a bolawē, hore ke salē ke edya bālē".

Ba re: "Na a rone Makhudu"? are:

727
/4

K34/93

"Kere mohudu wo wa nHou o a nkimela
Ba mo fa sebete. A re: "Ka bolaisa,
bolaisa nHou, hore ntlou a balawo, hore ke
salé ke edya bēlē". Ba re: "Na o rene
mohudu"? A re: "Kere sebete se sa
nHou se a nkimela."

Ba re he ba hsele noka Mohudu a thšaba
a bōna he ba mo hwele.

MOUFE LE MOKXEKOLo

Ho be ho na le nqwanenyana, leina la hē e le
Moufe. O be a dula le bo-mmathe.

Tšatši le lenqwē a ya nokane le banenyana ka
yēna, he ba baya Moufe a re: "Ke lebetše
moruka waka?" A homa a yo a tšea, ka noka
ne a khumana ho na le mokxekolo.

Mokxekolo yo a re ho yēna, "Nkxelē metse a
ho nwa", Moufe a kxa ka sehō a mo fa,
mokxeko a re "Nkxelē ka lerapō se le?" E be
e le lerapō la hlōhō ya motho, Moufe a kxa,
a mo fa, a nwa.

K34/93 15 727

Mokxekolo a re ho nwa are : "a re yē
le nna ha heso". Moufe a ya.

He ba fihla mokxekolo a fa Moufe ma-
bēlē hore a hlobālē. Mosehane hola Moufe
a hlobola hwa tla nonyana ya kotama
ya re: "Haša mabēlē ke dyē". Moufe a haša.

Ya re ho dya ya re : "He mokxekolo a re
"O dya le mane ha heno?" o re : "Ke dya le
bo-koko;" he a re : "O òtsēla le mane ha heno?
o re : "Ke òtsēla le bokoko."

He natō ya didya e fihla, mokxekolo a
bitša Moufe a re : "O dya le mane ha
heno?" Moufe a re : "ke dya le bo-koko. Ba
dya, he ba òtsēla mokxekolo a re : "O òtsēla
le mane ha heno?" a re : "ke òtsēla le
bo-koko. Ba òtsēla."

Mantsibua ba tswa diphiri di lla ka
ntlone ye ba otsetšeho. Tšare : "Ke tswa
monxō wa nama". Mokxekolo a re : "Ha ho
na selō mo". Tša tloha.

He ho selō Moufe a re : "Ke a Hoha?"

727

16

K34/93

Mokxekolo a re ho yēna: "Khurumula pitsa yela". Moufe a khurumula, a khumana dikobō tša ngwana. Mokxekolo a re: "Khurumula ya bobedi a hana, ya boraro a khurumula a khumana na ngwana, a hana ho khurumula ya bōnē, ya bohano a khumana kxomo le lebōhana.

Mokxekolo a re: "Tšea dilō tšeo ke tšaho ke ho file. Moufe a pepula ngwana a ya hae a sōka kxomo.

Ba ~~ba~~ mo fa diphiri tša mo fālēsētša, a lokela ditsiē, diboko, le dihwahwa ka hare ha kxapa, a mo fa.

Tselene a bōna ditau di tlilo medya, a ntlša dihahabi tšela a difa, tša boya, a dia byalo.

Byalo, ya-ba ba batametše motse, ba ya hae, diphōfōlō tša hama kamaka.

He a tsēna ka motse, motse wa dumaduma ba re: "Moufe o boile le ngwana le kxomo ya tswetsi."

Ba hlaba kxomo ba dia mokete o moholo ba-mmahē ba thakxala kudu=~~ludu~~.

K34/93 / 727

TOBOLĒ LE TOBOLANE

Tobolē e be e le moholo wa Tobolane.
Tobolē o be o na le pērē tšē pedi.
Tobolē a ba le bothšeba he Tobolane a na
le pērē tšē nnē. Tobolē a re hola a lema,
Tobolane a se hōna, a bolaya pērē tšā hē.
Tobolane a re ho boya a di bua, a thšēla
letsawai, a yo di rekisa toropong.
A hlwēlwa ka matsene o mangwē wa batho
ba ho se ratē baene. Mosadi wa hōna a
mo fa maswa a monna wahē, Monna ha
a Ha, mosadi a re ho Tobolane, "thšabēla
ka mapolomane o yo khuta hona".
Monna a re: "maswa a kae"? Mosadi a mo
fa maswa a ngwathilwa. Monna a re: "nka
maswa a ngwathilwe"? Ha a thelētšā a Hwa,
hore šu-shu-šū ka mapolomong. Monna a
kwa a ya ka mapolomong, Monna a khumana
Tobolane ka mapolomong. A re: "He o ka
mpotšā hore maswa a ka a hlwa a
lewa ke mane, ketlo ho fa thšēlatē e hletšā

727/8

K34/93

ho kiribane. Byale Tobolane a re: "Reka mokxopha ye yaka, e Ho ho botša". Monna a fa Tobolane thšēletē e Hetsheho kiribane. Tobolane a ya hae.

Tselene a hlakana le maphodisa a mo Hsaw hswara, ba re: "o utswitše thšēletē ya makxowa a patela a kwa. He a fihla hae a botša Tobola a re: "He o ka bolaya perē tše tšaho wa yo di rekisa toropong, o Ho khuman a thšēletē ye e Hetsheho kiribane".

Byale Tobola a bolaya perē tšahē, a yo di rekisa toropong, a re: "ke rikisa mokxopha ka thšēletē ye Hetsheho kiribane". Xwa se bē le motho yo a e rekaho. A homela hae a yo lahla mokxopha ka nokene, Tobolane a re ho Hwa hore Tobola o etla, a bea mokxekolo malayone a hē, a thšaba, Tobola he a fihla, a bula lebatl' botse a tšea seepē a bolaya mokxekolo a re ke Tobolane.

K34/93 19 7.27

He bo selè Tobolane a tšea Mokxekolo
a mo lokela ka hare ha kariki, a mmō-
fa a ya naē Toropong, Tselene a mo
emisa a re ke sa yo mwa meetse,
a re ho basadi, sepolane le yo fa motso
yola meetse, le mo sikinyē.

He ba mo sikinya, hlōhō ya wēla tsa
mmele wa wēla kua. a re: "ke yo
le Hlanya le bolaile mokxekolo". Ba re:
"O sekē wa yo re Hlanya, ke Ho ho fa
thšēletē ye e Hetscho kiribane. Ba mo fa,
a lahla mokxekolo, a Hlanya ka thšēletē
ya kiribane. A fihla a re ho Tobola,
He o ka bolaya Mokxekolo, wa yo mo
rekisa toropong, ba Ho ho fa thšēletē
ye e Hetscho kiribane.

Tobola a bolaya Mokxekolo a ya toro-
pone a holetša a re: "ke rekisa mo-
kxekolo, thšēletē ye e Hetscho kiribane.
Ba mo thswara, a patela a kwa, a
Hlanya a re ke yo bolaya Tobola.

1920

K34/93

A re ho fihla hae, a liya morat-ho ahe
a mo kxokxothela ka hare ha lepokisi,
a re ke yo mo wetsa petsene,

Tselene a re ke sa ya kxakala, a
hlohela lepokisi. He Tobolane a re ke
a-theeletsa, a Hwa batho ba apa.

Byale Tobolane a re: "nna ha ke nya-
ke ho ba kxosi ya makrowa ba ntiro
kxosi ya makrowa."

Banna ba mo kxokxothella, monna yo
mongwe a tsena, He Tobola a boya
a yo wetsa motho yala ka hare ha
bodiba. A bona Tobolane a soka 'kxomo
tša mesela ya ho nona, Byale Tobola
a re: "Na nka o e mo", Tobolane a re:
"ka hare ha bodiba ho na le monna
yo mongwe, ke yena yo a imphileho
'kxomo tse, a ba a nthša ka bodibene."

Tobola a re: "Le nna a re ye o yo
nkwetsa ke boye le 'kxomo tša mesela
ya ho nona". Tobolane a dia lepokisi

80 46

K34/93

2/ 727

a lōkēla Tobola ka bare a go mo wētšā,
wētšā, Tobola ya nama e moka e le
lehu la hē le lebitla la hē.

MOSIMANYANA LE MAKXĒMA

Nkano Ho be ho 'na le monna ya mongwā. O be a
dula le mosimanyana e le ngwana'xē. Ba be ba
le leetong. Tselene ba fihle Motsene wa Makxēma.
Byalo monna a roma mosimanyana hōie a yo
tšea mollō motsene. Motsene wa mathāmō a khun-
mana mokxekolo. Mosimanyana a re "ke hile ho
kxa mollō", mokxekolo a re: "keno ha ho kxewe mollō".
a feta. motsene wa bobedi ba re: "kakeno ha ho
kxewe mollō? ba riyalo kamoka, a feta. Wa boraro
a khumano mokxekolo a re "ke hile kxa mollō, mokx-
ekolo a re: "mono ha ho kxewe mollō". mosimanyana a
tšea ditxanye naē, yare hola e kholē mosimanyana a
utswa mollō a tšāba. Mokxekolo ^{a kwa} a hlabile
moxosi a re: "motne o tšeeze mollō, hōna mollō
wa keno o sa tšewe. Makxēma a motse a kwa

727 22

K34/93

kamoka a mo kitimisa. A hoelêla bo-papahê a re : "khutane batho ba etla". Bopapathe ba tsêna ka moletane wa thakadu ba isa hlôhó fase, maraho a ya hodimo. Mosimanyana a namêla sehlare. Makxêma he a fihla a dya maraho a monna. Makxêma a palêlwa ke mosimanyana a boêla hae. Mosimanyana a epêla bo-papahê, a ya hôtša mollô a aha mošaša. A thôma ho dia moropa a o letša. Makxêma he a ekwa moropa a re : "re ya moketene?". Mosimanyana a re : mokete o ka bosihô". Mosimanyana a sala a nyaka ditšîe, dinose le dilabe a opea ho pêtê dinkxô, a letša sekopa a re : "Tidin, Tidin, Tidin êke nyaka se se lêho raxe šokene?". Ba filala mošaša a kwa a hotša mollô lehoreng, he ho duma ba re : "na le duma ka kae mmathswalê"; ba re : "le duma ka bohlabêla". Ba diyo bôna ka he ba eswa. Ba re : "Yonna Yoo ra re re e swa ra re le a duma. Ba hwêla ka moo kamoka. Mosimanyana a yo dula matsene wa bôna. Thoto ya motse ya ba ya hê, a khuma kudu ka hore ba be ba ruile dikxomo tšê dithšî.

K34|93 23.727

BANA BA THUPA TŠA MEHABA

Ho be ha na le mosadi le menna. Ba be ba se na nqwana. Tsatsi le lengwé ba ya maburune, ba re: "re hlaka bana, re diyelē maanō a hore re bē le bana. Maburu are: "Sepelane le yo kxa ditupa tše hlano tša mehwana". Ba ya kxa, ya bohano ya rōbēho. Maburu a re: "Sepelane le yo di ēna ka metse ne, ba dia byala. Ka bositho ba khumana bana ka pitsene, e le basimanyana ba batedi le banenyana kabatedi wa boyano e le sehōlē (thupa yela ya ho rōbēha). Banenyana bale ba bekwa kamoka, basimanyana ba yo bēreka. Hwa sala nqwanyana wa sehōlē.

MMUTLA LE SEHWAHWA

Sehwahwa se kile sa bea makxopa, ya kxopela mmutla hore e a hlōkōmēlē he se se hōna. Sehwa-hwa e be e le ngaka, ka sōna sebaka seo a amohēla molaetša wa hore a yo alafa. He a hlohile diphōōfōlō tša sala di hla makxopene, tša batsisa hore ke a mane. Thōlō ya hla pele ya batsisa: "ke makxopa a mane"? Mmutla wa fetola wa re: "ke a

"Sehwahwa" Tholô ya re: "Dikxolo di se tla? Mmutla a
 re: "Yo a ka phumaho makxopa a o Ho ôHwa".
 Hwa dirêha byalo ho phukubye, hlutlwa le tau. Byalo
 hwa tla tlou, bohola bya yôna bya thšosa mmutla,
 ka hore mo e tleho dihlare di be di robehile. Mmutla
 wa thšoha he o etlwa lentwe le le thšosaho le re: "Na
 makxopa a ke a mane?" Mmutla ka ho thšoha a re:
 "Ke a sehwahwa; Yo a ka a phumaho o Ho ôHwa".
 Tlou ya se thswane le tše digwê, ya âma, ya botsisa ha
 bedi, mmutla a fetola ka ka pele. Byalo tlou ya sepele
 hodimo ho makxopa, a phumêha ya feta. Ha tse mmutla
 wa yo nyaka sehwahwa mo se beha, a sa alafa, a
 theêlêša ha botse he mmutla a mo anêhêla. A ka a
 yo bôna le dikxêrô tša makxopa. Ba Hoha ba yo nyaka
 yo a phumileho makxopa. Ba tšlakana le tholô ba re:
 "Na o bone kae yo a llêho bana baka?" Tholô ya re:
 "Sepelane pele". phukubye, hlutlwa le tše digwê tša
 botšiswa, tsa na re: "Fetelane pele". Ka moraho tša
 khumana Hlou. "Yo re mo nyakaho ke yo" hwa riyalo
 mmutla a supa. Sehwahwa sa re: "Hou ha o eso wa
 bôna yo a llêho bana baka?" Tlou ya re: "Elane

K34/93

25 727

mo". He ba dutše ba botšisa Hlou, a re sutšlane,
he ba le kraufsi, Hlou ya ba metša. He ba le ka mpen-
ene ya: Hlou, ba swarwa ke Hlala. Mmutla wa re: "He o
le ngaka, dira mollō, re na le nama ye ntši mathokō o
hle. Ba dia mollō ba dip-dibete, maswafō le mabētē. Ka
mapēlētō ba pharola pelo ho re ba Hlosē Hlala. Tlou ya
hwa. Hwa tšwa mmutla le sehwa hwa mo mpenq. Byalo
mmutla a disa dipudi tša sehwa hwa. Melaō ya hore a se-
kē a nwa byalwa le ho taha patšē. Sebaka se seteele
mmutla a kxōšēlētō. Tsatši le lengwē a Hoba a yo disa
o seso a dya. Sehwa hwa sa mo fa byalwa le patšē, ka
hore o be a tšwōswwe ke Hlala, a dumēla, a tahiwa,
a yo ošētō. Sehwa hwa sa re hola a otsetše, sa metša
dipudi, le dipatla le dithōka. A ya hae, He mmutla a boya
sehwa hwa sa botšisa dipudi, mmutla a re: "di byetše
a se a di bōna". Sehwa hwa sa kwata, sa re: "Ke ho boditše
hore o se kē wa nwa byalwa ho ba patšē". Byalo a tšea
mmutla a mo setla. Leihlō le lengwē la phonyokra, marole
ba yo tšōlla ka nokene ye sehwa hwa a kxaho metse.
Pula ya na, kamoka dilō tša ya nokene. Sehwa hwa sa
yo kxa metse. He a kxētētō a kxa le leihlō la mmutla.

(Geen Noab).

27

K34/93

a nwa metse le leihlo la mmutla. Ka mpene ya ba mmutla. Ka mpene ya sehwa hwa a khumana dipudi le dithoko le dipatta. A bona hore o belatšwe maaka. A raba, a mo phula, sehwa hwa sa hwa, sa sadi sa mmutla lethabone le boiketlone.

MOSIMANYANA LE NGWANENYANA.

Banenyana ba ba selalaho ba kile ba ya mahlatswene. Ba fihla morene o mongwe, o na le dikenywa tse dintšha tša ho bukwa. Ba thōma ho fula. E be e le sehla se sehōlo, kamoka ba namela. Ba re ho Matsa ba foloha, hwa sala yo mongwe a e tee. Ba mo Hhela sehlaene. Ba fihla ba re: "O setše sehlaene". Ba mo nyaka babō ba se mmōnē, Tsatsi le lenqwē monna yo mongwe a re ke mmone, Batho ba yo mmōna. Ba be ba mo tseba, o be a sa nametše sehla. He ba oapa naē a se ba fetolē, a se kē a foloha. A fula dikenywa a se be le taba nabō. Tsatsi le lenqwē mosimanyana yo mongwe a nyaka ho teka. A kropela batswadi ba ngwanenyana hore ba mo dumalēle hore a yo mo loka a ope. Ba bapapahē

K341 93 28 727

ba se kxälwä ka hare batho ba bohlole le dringa-
ka ba be ba paletsiwe. Ba re: "Sepela wēna mosimane
-wa ho ekrodisa*, he o ka mo apisa, e ho ba mosadi
wa hō?" Mosimane a tšea boswa, pudi, mpya le folouru
A apea boswa a bo fa pudi, a kumule byanye a fa
mpya. Pudi ya raba boswa, mpya ya ötsela hodimo ha
byanye. Mosimanyana a ya ho ngwanenyana. Byale
ngwanenyana a re: "Va o setlaēla byane wēna?" He
o dia tse, Pudi e dya boswa, mpya e dya banye byane?
Nna ke tseba pudi e dya byanye, mpya e dya boswa.
Mosimanyana a fomola. A folpha a tšea boswa a fa mpya
byanye a bo fa pudi. Tša dya kamoka. A re: "Ha o bone
hare di a dya, ke se ke beho ke se se diyē." Mosimanya-
nyana a leboha. Ba thōma ho tšea dikxanyē. Ka moraba
mosimanyana a re: "A reyē hae." Ngwanenyana a dumē
la. Batho kamoka ba makala, ba hopola hare mosimane
nyana yo o tšwanetše a e bohlole kudu.
O be a thakxala kudu ho a be a no le mosima-
nyana yo a mo tšileho naē. Batswadi ba hē
ba thakxala ho fitisa. Ba dia mokel-e, mosima-
nyana yolo a beka ngwanenyana.

1973 29

K34/93

BATHUSI BA BALOI

Batho ba bantši ba baso ba kōlwa boloi,
le hare ha ba ba rutilweho matsatši'ano, ba ša
kōlwa, ka ha kōli le dipoko. Mosadi ya monqwē
o be a ruite thšwene, e le thuru ya hahē. Tsatši le
lenqwē a roma thšwene kxonyene. He e boya a e
roma nokene. He e boya, ya boya e thapile. Ya
dula mollone. Byale mosadi a re: "Sepela madulo
ne a ho?" Thšwene ya re: "E sha phōpha". Mosadi a
kwata a e koba, ya no re: "E sha phōpha". Mosadi
wa ho dula, kxoufi nabō, a hla ho tšea mollō. A
twa ba apa, a re kxane ke motšo. A hlakana
le thšwene e kwe. Byale mosadi a idibala, a
re ho phaphorēha a thšobela hae. Molo o be a
thšwarehile. Ba bitša ngata, ya alafa mosadi a fōta

NTWA YA DINONYANA LE DIPHŌFŌLŌ.

Phukubye e be e na le mosadi le bana
ba banē. Tsatši le lenqwē phukubye a yo troma
Phukubye he a boya a re: "Ho yo ba le
ntwa e kōla hare ha dinonyana le diphō-

K34/93 30 727

ōfōlō, nna ke bile ke yo ba moētapele? Mosadi
a re: "Molalato ke ene?" A re: "Phiri e bono
bana ba kxosi tang-tang ba se na diphehō, byala
a re: "Ho se ka bōna bana ba ho befa byalo?"
Byala Phiri a se ke a kōpela thswarēbō ho
tang-tangr Ya tloha. He a fihla diphōōfōlō kama-
ka tša kxabakana. Phukubye a isa mosela
hodimo. A re: "He ~~ke~~ isitše mosela hodimo
ke hore ke re ~~elwana~~ kudu le ntafelē.
Dinonyana tša ~~kxabakana~~ le dinose, diho kxo,
menang, dirurubele le tše diragwō. Byala
tša yo hlakana hore ha sebaka. Dinonyana
di fofa. Phukubye e bile e esitše mosela hodimo
e bile e fofa ha bedi ha raro. Byala tša
lwa, tang-tang a letšea molodi, nase ya lona
phukubye mosela. Ya thšaba, ya latélwa ke
mmutla ka hore o byeha kudu. Diphōōfōlō
tša sula di maketše, tša bea tša thšaba.
Dinonyana tša ba di fentše, ntwā ya fela
ka' muktwa o byalo

1973

K34/93

Thata di a swa

Thaa thaa thata di a swa, ha ho swe ho swe
ho swa sesitsa, sesitsa sa katiela, katiela mohumanti,
Mohumanti a bo nqweta. Nqweta o kwa kae? Ke kae
kwa ha phala. Wa khumana'ne hlakana pitsi e e nwa
motse? Ka kae lehiokwa ka tiya-tiya, se tiyē kude, dikō
tšā borwa. Kxotla mmala nalekē-lēkē motwa ka fase
phiri mo tsēna ka sehaba. O re ho tsēna o hōhōbē
o se kxopē ke lehonyana. Lehonyana le kxopē mpya,
mpya e kxopē monye motse. Monye motse o tšeyē
rumā, a tšeyē rumā le mohlware, a yēkē yēkē a di
thswere. A yē tsosē polometse, polometse e tsosē
kwēna, kwēna e tsosē difefetla, difefetla tšā bann-
yana, bannyana le yē le noka. Le ntšē le nong
yaka e lehlakana, he e lla e re tswii tšōrōrō
e re nqwana mma tloha mošene, e re ho apee
dihēhēhē. E re: "dilō di mo pelone yaka." E re: "me-
kxaditšwana e sēlēla masē." E re: "Mahakobu a fala
mekxopa." E re: "Dintšhi di fala mahiši."

K34/93

32 727

Radineo le mmadineo

Ho be ho na le monna ye monqwē e le Radineo. Mosadi wa hē e le Mmadineo. Ba be ba na le ngwana e le Dineo. Radineo o be a khumile, a na le dikotimo tse dintsi. Tsatsi le lenqwē he ka otsetše ba Hwa mollō o duma. Mmadineo a tšeo ngwana ba kwa ba thšaba. Motse o be o eswa. Madira a be a bolaya batho. Byalo ba betša Radineo ka lerumē la mo hlaba letsōhō la ~~ho~~ ja a wa fase. Mmadineo a mo hōha ba tlcha. Byalo madira a se ba bōnē ka hore ho be ho na le lefifi. Byalo ba se na didyō le diaparō. Ba khuta tsatsi leo kamoka ba thšaba hore madira a ka ba bolaya. Ho ba kwa, ba bōna mosimanyana ye monqwē. Ba mpitšā, ba bōna e le ngwana na tsa pele wa kxasi (Dio) He tsatsi le subēla Radineo a re: "re swanetše ho leka e le bōsiho hore re ye ha buti a Dio." Ba be ba edya medi ye ba epetšeho ke Mmadineo. Ba thōma ho lapa he ho fihla mo ho beho ho na le lesodi. Ka mehla he ba etsēla, ba be ba etsēla dihlangeng ba thšaba ditau. Mmadineo a thōma ho wa a lapitšē.

K34/93

Radineo a mo tšeèla ngwana ba sepela. Empa
letsöhö la hē le be le sale bohloko. Ba thōma
ho wa ka babedi. Ba tlohela Dineo ko fase ha se-
hlare ka thōka. Ba se ha ba fihla pele ba bōna
hore Dio ha a hōna. Ba re: "Ho kaone he ho ka
hwa rena, hoba ngwana Dineo, ha eno ngwana wa
mošatē". Ba hoelēla, ba se arabē ke motho, ba tlwa
tau e bōpa. Ba namēla sehlarē ba lla ba hopela
bana ba babedi, ba re: "tau e ba llē". He ba tso-
ha ba se sa bōna tau, ba foloha ba yo nwa meetse.
He ba fihla nokene, ba tlwa ngwana a lla. Ba
bōna Dio a rwele ngwana. Ba mmetsisa ba re: "E
se wa bōna tau?" A re: "Ke bone mpya e tsōthw
a ya bōpa ya tloha". E be e le tau, o be a seso
a ka a e bōna. Ba tloha, ba fihla matsene a mang
a, batho ba hōna ba ba thakxalēla ba ba fēpa.
Radineo a se sa tshuma ka pele ko hore letsöhö le
be le robebile. Mmadine le Radineo ba phela ba tlo-
kxalēthe le bana ba bōna. Fēla ba se kē
ba lebala 'khumō lela la mo ka tlosetšeha ke
bohloko di.

Morwa wa kxosi le madi:

Ho be ho na le kxosi, e na le basadi ba babedi.
 Monna yo o be a tšee bana ba masadi. Ba
 be ba na le morwa e tee le banenyana. Kxosi ya
 re ho hwa ngwana wa masadi yo moholo ya ba
 kxosi. Ba be ba thšaba hore moratho a he a ka
 mmolaya a tšea bohosi. Mohoto ahē a dia moanō
 a ho mmolaya. O bitša moratho a re: "Bopapa
 ba hwile, tšea ~~hanta~~ ya o e meetšē, e na le
 lehlōhōnōlō. He a metšā la me kxama, a se kē a
 xōna ho dya le ho apa. Byalo a tloha a ya kxala
 le ha habō. He a sepela a hlakana le masadi
 a mmotšisa a re: "Na o ya kae?" Morwa wa
 kxosi a apa ka diatlo ho bantšā hore ha a kxone
 ho apa. Mosadi a re: "Mpolayē, o mpuwē, o tšeyē
 pelo yaka o e meetšē; o lahlē mmele waka, o tseyē
 sebete le hlatlō." a dia byalo. He a lla pelo a hla
 tsā kauta yela, a thakxala. He a sepela a fihla
 mo e leho tsela tše pedi, a se kē a tseba ye e
 beho yōna. A betšā mo kropa le sebete, a ya ka
 tsela e thšēkxēnē. He a fihla nakene a palelwa ke

192

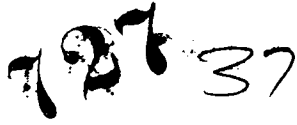
35

K34/93

ho thabela. sa bona banenyanana ba ralokan. Ba
 thakxala kudu he ba mmōna. Ba mo supa ba mmī
 tšā, Ba re: "Bo-papaho rena ke kxalē ba hwile le
 bo buti a rena, ye nyaka monna". Ba mmītšō ba re
 : "Motse wa rena ke o mohelo, a blōka banna.
 Morwa wa kxosi a re: "Ha ke kxone ho thala",
 ba re: "Naase re tlo ithuta ho thala, ra tlo ho tšep".
 Ba mo iso hae. Morwa wa kxosi a re: "Na nka
 motse e le basadi, banna ba ile hae?". Ba re: "Ba
 bolailwe ke motxekolo wa 'inā le tee, o sa ile ho
 tsoma, o kloba a boya". Ba re: "A re yē re yo
 ho khuti'sa, le wēna o ka ho bolaya". Mosadi a
 boya, a rwele leoto la motho. A thōma ho foa
 ke mane yo a beha a e fia? Ke kwa ho nka
 madi a monna. A thōma ho nyaka. A mmōna
 a re: "O tliho diane mo? Ke wēna mane?
 Mantšibua re tlo tlakana". Monna yo o be a na
 ke mpya. Mantšibua he mosadi e tliho mmolana
 mpya ya hoba, a homa, A ba a tla ha bedi a
 palélwan. Mosadi a re: "Mpya ya ho e nyako
 ntōma, e kobē e hwē". A re: "Ha e lome, e

K34/93 36 725

bile ha e a tswela ho etsela ntla. He ho selè
ya ba a phohile. Mosadi o be a lapile a otsetse.
Byalo a re he a tsaha, a hopola se se direhileho,
a mo latela, masimanyana a tshaba. A namela sehlare,
a thoma ho epa sehlare ka mēna, he se kumaha, sa boela
sa mela. A se ke a lapa, a boela a epa, sa mela ha bedi.
He morwa wa kxosi a bona hote sehlare se a wa, a
sasameša moya hote e mo lomē. Tšo mmolaya. Byalo
a foloha a kumala tšō, a ya motsene a epela. He a
fihla motsene, a kxa patla a tia marapō mabitlone.
Hatee batho bane ba beho ba hwile ba tsaha.
Basadi ba thakxala he ba bona bana ba bona.
Bana ba epela dikōša tša tumižō, ka hore mosadi
wa mabi a be a hwile. Ba dia mokete e mo-
hola wa tso leboha morwa wa kxosi, la he mme a
kxosi ya sethšaba. A krobaketša masōlē a hē ba
ya lwa la mohalo a hē, ba mo ferya. Byalo ya ba
yēna kxosi ya sethšaba kamoka. A beka mosadi,
ka phela boiketlone. Morwa wa kxosi a ba yēna
modya-lefa la bona, ka hore ba be ba re ka
he nkabe a se bē yēna, nkabe re sa phela!

K34/93

Manna le Nōnyana le Mokxokolo.

Tšatši le lenqwē e le mathapama, le motsumi a fihla
mmotone a nyaka dinose, O bōna lešaka la botse le
leholo, le a se seho a bōna la ho tšwa nalō. O
ya ho bōna bōna hae ke ene. O khumana ho sena
le matho, le leoto le sa bōnale. He a lebēlēla ka thotō
a bōna lešaka le na le dipudi. A nyaka ho di bulēla
a yē natsō hae. Nōnyana ya epēla ya re :

“O sekō wa buta hēkē yea,

Kamoo ho dutšē lehumō laka,

feta, fetēla pele ngwana wako!

feta! fetēla lethabone le leholo.

Selo se senqwē se sa tlo diēho,

Se sebotse se o tloho iso hae.”

Manna a feta, ka taelō ya nōnyana yea, a
fihla lešakene le lenqwē, le hletšē dinku tša ho nō-
na. O re : “Ka sōna se kē se bileditšwehō.” He a thōma
ho buta lešaka, nōnyana ya thōma ho epēla.

O sekō wa buta hēkē yea,

Kamoo ho dutšē lehumō laka.

feta! fetēla lethabone le leholo.

K34/93

38 727

feta! fetela pele, ngwana waka,

Selō se sengwē se sa tla diēha,

Se sebotse se o tloha isci hae.

Monna a feta a belaēla. He a sepela a bōna le
lenqwē lesaka, le Hetsē dikxomo, a hopola, a re di
lokile, ke monna wa mahlatse, ke thswanetše ho di
isa hae. He a bula a tswa nonyana e epela e
mmatša hote a se kē a bula. A feta, a re he
a lebēlela a bāna pitša e botse. A batamōla,
nonyana ya se re selō, a thakxela. He a khurumet
la a khumana makxekolo wa mēnō a manē, wa ho
befa. Makxekolo a re: "Mosimane wa botse, wa
ho rata ho thwānya batho ba thakxetše!" Monna
a fofa a thšaba, mosadi a mo latela. Monna a
namela sehlatse, mosadi a xipa sehlatse ka mēnō.
He se wa, monna a fotela ho se sengwē. Mosadi
a thōma ho se epa. Monna a hopola dimpya:

"Tomana, Tomana mpya yaka!

Thando, Thando mpya yaka!

Etlame le nthusē.

Dimpya tša tla, makxekolo a di bolaya ka mēnō

127 39

K34/93

Ka mafêlêlô hwa tla. Temana ya kchale ho di
phala, ya mo swara ka molala, ya mo tšokaiša,
ya mo lona a hwa. Manna a feta a tšea
dikxonia lešakene le dinku le dipudi.

Letlakaduma le Mosadi le ngwanenyana

Ho be ho na le nōnyana e boifisohe, leina la
ijōna e le letlakaduma. E be e beile makxopa
a boise leudu, batho he ba ya makxopane ba be
ba lebala bošoro bya nōnyana yeo. Tsatši le lengwê
moxekolo le ngwanenyana ba be ba felešuee ke-
didiyô. Byalo ba hopola makxopa o letlakaduma. Ba
tšea serata ba leba moleteng, e be e se hōna. Ba
tšea makxopa, ho tsene moxekolo a ye i "He letlaka-
duma le tla, ^{ontxoëlêlê,} ngwanenyana a hoêlêla bo-mmahê".
Ka tsatši le le latêlaho ba boêla ba ya. Moka
kolê a ya fase kudu, a pheheletše ho tšea a mantši
He kxokomodumô e tla, ngwanenyana a ôpêla a ye i "

"Mma e kua moletene wa lehu

Letlakaduma phōfōlō e sero,

E e tla."

K34/93

40727

Bomahē ba se mōtlwē, ba no nthā matso-
pa, Ngwanenyana a no epēla. Byalo ngwanenyana
a re ho bōna hore e fihlile, a thōabēla hae.
Letlakatuma la bolaya mokxetolo yola.

Banna ba ditau.

Tšatsi le lenqwē banenyana ba ya txonyene. He
ba dutši ba rwaēla, ba hlakana le banna ba bangwē.
Banna bao ba ba txopēla hore ba yē nabō
motsene wa bōna, e bē basadi ba bōna. Ba otsēla hōna
ka bosika banna bao ba ya tsoma, he ba boya,
ba boya le diryina. Banenyana ba ba lokisētša
clidyō. He ba llē, ba ya le bōna ka ntlone ye
inngwē, ho ya tansa. He ba bina, ba kwa le ngwane-
nyana yo mōngwē, ba re ba bangwē ba yo otsēla.
Banna bao ba šatoka ditau, ba mo dya. Banna ba
no tšea banenyana ka motee kamotee. Tšatsi le lenq-
wē ngwanenyana yo mōngwē a ba a belaēla
hore banenyana ba le nka ba sa boya. A ya mo
ho binwaho, ba khumana d'hlōhō tša bangwē ka bōna
a bitša bangwē a ba bonthā d'hlōhō tšeo.

127727 41*

K34/93

Ba utswa naka ~~sele~~ lebotong, ba e kxokēlela.
molalene wa nqwanenyana. Ba thšabēla hae. Naka
ya thōma ho lla e ye. "Ba a thšaba, phaki
ne". Banna ba le ba šatoha ditau, ba ba kitim
Ba lahla naka, ya ēpēla e ba lotēla. Banna
ditau ba be ba setše ba nyako ba swara. Banenya
fihla nokene e tletše. Ba kxopēla metse hore a
bulēle tsela ba fetē. Metse a boēla ka mathok
hwa sala setxōba se sehoto hare. Banenyana ba th
kamoka. Banna ba ditau he ba fihla ba tsē
tselene yela banenyana ba thsetšeho ka yōna ka
nokene. Metse a boēla felō hore, a swana le
pele, hola makxēma ba tletše noka ba kxamiwar
ba fihla hae, banenyana ba botša bommōbi tše
dihileho. Bo mmaho banenyana bale ba lwēho
lla, ba nyama kudu. Ba laya banenyana hore ba si
kē ba hoha le monna yo ba sa mo tsebethe.

Note: After every complete
saying or quotation the
listener answers: Nkand
or Kelipeka. Ford 15727